

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษา

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

๑. รศ.ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์

นักวิชาการอาวุโสทำงานด้านป่าชุมชน และสิทธิชุมชน

๒. นายเดชา ศิริภัทร

ประธานเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก

๓. นายกฤษฎา บุญชัย

นักวิชาการอิสระ

รศ.ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์

มีความเห็นประเด็นเรื่องหน่วยที่ใช้ในการศึกษาวิจัยความหลากหลายชีวภาพ เช่น ภูมินิเวศน์ Eco-region หรือคำว่าภูมิทัศน์ทางการเกษตร ไม่แน่ใจว่าหมายถึงอะไร หน่วย'ชุมชน'ในการจัดการทรัพยากรเราเข้าใจตรงกันหรือไม่ เพราะเราไปเอาคำที่ใช้กับการพัฒนาชนบทมาอธิบายการจัดการทรัพยากร ยกตัวอย่างหนึ่งของกรณีชาวสวนยางพาราในภาคใต้ ซึ่งมีการจัดการทรัพยากรโดยไม่ได้ใช้หน่วยชุมชน แต่เป็นคนที่สนใจร่วมกัน คนที่อยู่รอบป่ามารวมตัวกันรักษาป่า รักษาผืนดิน เห็นแรงในบึงเล็กๆแถวนั้น เป็นหน่วยในการจัดการทรัพยากร ก็แตกต่างจากที่คนทั่วไปคิด เราอย่าไปติดกับหน่วยทางการปกครอง

กรณีอีสาน น่าสนใจว่าอีสานมี * อย่างคือ โนน นา ป่า น้ำ ฝั รวมอยู่ในการจัดการทรัพยากร คนอีสานเดิมอยู่ตามโนน ไม่อยู่ริมน้ำ ชีวิตมีโนน มีนา มีป่าหัวไร่ปลายนา มีน้ำ การวิจัยมักนึกถึงแต่พืชพันธุ์ แต่ไม่นึกถึง Habitat ๕ อย่างเหล่านี้ว่ามันสำคัญ

คนดั้งเดิมมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดว่าทรัพยากรตรงไหนใช้ได้ ยอมให้ใช้ได้ ยอมให้เสียหายได้ ป่าบริเวณไหนยอมให้ถางทำอะไรได้ บริเวณไหนเป็นสหวัยสบน้ำ มีฝั เก็บเอาไว้ การมีนา มีฝั มีวัฒนธรรมความเชื่อ การให้คุณค่ากับความรู้บางอย่างที่เป็นประโยชน์กับการจัดการทรัพยากร มีความหมายกับการอนุรักษ์ แต่คนสมัยใหม่ปลูกมันสำปะหลัง ทำสวนยางพารา คนสมัยนี้ไม่กลัวฝัลิ่งเหล่านี้ถึงหมด

วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สอนให้เคารพให้เชื่อ ข้าวมีแม่โพสพ สอนให้เรากตัญญู อย่ากินทิ้งขว้างแม่โพสพจะเสียใจ มีป่าไว้แจ้งเกิด แจ้งตาย ใครเกิดเอาสะดือไปผูก ตายไปป่า ข้าฝัช่วยรักษาป่า แบบนี้ นักวิทยาศาสตร์เรียกว่าวัฒนธรรมความเชื่อที่เป็นความรู้ เป็นวัฒนธรรมที่สอนให้คนควบคุมการใช้ทรัพยากร เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ เชื่อมโยงกันอย่างลงตัวเหมือนสามเหลี่ยม และทำให้เกิด Habitat ต่างๆ มีป่ามีน้ำ

วัฒนธรรมความเชื่อมีความซับซ้อนเชิงโครงสร้าง มีปาริมลำนํ้า มีร้วต้นตาล ช่วยสร้างความหลากหลายทางชีวภาพที่ิ่งใหญ่ เชื่อมโยงกัน มีนํ้า มีปลากิน เชื่อมโยงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจซึ่งจะมีมากขึ้นน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับทุนทางธรรมชาติ การมีแนวความคิดเรื่องยกป่ามาไว้ที่บ้านเป็นแนวคิดที่ยิ่งใหญ่ เป็นแนวคิดสำคัญของคนอยู่ใกล้ป่า

คำว่าพืชเชิงเดี่ยวไม่ได้เป็นตัวเลวร้าย ข้าวไม่ได้มีแต่่นา แต่ยังมีคันนา ต้นไผ่ ต้นตาลริมคันนา มีค้างคาว ที่ไหนมีค้างคาวมาก ต้นมะริดไม้(เพกา)จะมีมาก เพราะค้างคาวช่วยผสมละอองเกสร คำว่าภูมิทัศน์ในท้องทุ่ง มีต้นตาล ต้นไผ่ เป็นเส้นทางของสิ่งมีชีวิตเป็น Corridor ได้ พืชบางชนิดทำหน้าที่เชื่อม Corridor ได้ อยู่อย่างมีการรักษา Habitat ซึ่งนำไปสู่การรักษาความหลากหลายชีวภาพ มีงานวิจัยที่ได้พูดถึงเรื่องป่า ทาม นํ้า มีการวิจัยว่าบริเวณป่าทาม ช่วยเป็นอาหารให้กับปลา ป่าไม่ได้ต้องการแต่นํ้า แต่ต้องการต้นไม้ที่เป็นร่มเงา ต้องการอุณหภูมิเย็น ซึ่งมีผลต่อการขยายพันธุ์

แต่เดิยวันนี้ทุนภูมิทัศน์ดั้งเดิมที่มีความซับซ้อนเชิงโครงสร้าง เปลี่ยนไปทุกอย่าง ทุนสามเหลี่ยมเสีย ภาวะสมดุล ทุนเศรษฐกิจเข้ามาทำลายเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรมนาป่าไปหมด ไร่รถแทรกเตอร์ดันลงไปหมด ปาริมคันนาไม่มีแล้ว ไร่รถเกี่ยวข้าว เปลี่ยนไปเพราะกลุ่มทุนเข้ามา

โมเดลคือถึงเราจะกลับไปอย่างเดิมไม่ได้ แต่จะสามารถเอาโมเดล 3 ฐานมาเรียนรู้เพื่ออยู่อย่างยั่งยืนได้ จะกลับมาสมดุลสมผลอย่างไร โดยใช้ความรู้ดั้งเดิมที่มีการอนุรักษ์นํ้า โคก ป่าหัวไร่ปลายนา ที่เป็น Corridor ให้กับสัตว์ เป็น Stepping stone ซึ่งอาจต้องกลับมาดูว่าดั้งเดิมสอนอะไรเราบ้าง จะทำอย่างไรให้กลมกลืน อยู่อย่างรู้จักพอ ไม่นั่นทุนนิยมสุดโต่ง ไมอย่างนั้นองค์ความรู้ความหลากหลายชีวภาพไม่เหลือ ใช้โมเดลแบบเดิมมาผสมผสานพัฒนาเข้าไป ก็คงจะพัฒนาประเทศไปได้ เน้น Habitat ที่จะฟื้นฟูความหลากหลายชีวภาพ

เดชา ศิริภัทร

ผมจะเน้นเรื่องการปฏิบัติและนำไปใช้จริง ประโยชน์ของงานวิจัยมีประโยชน์คือ หนึ่ง การมีงานวิจัยออกมารับรอง ทำให้คนเชื่อว่าเป็นจริง ถ้ามองในทางปฏิบัติ ถึงแม้เราจะทำเห็นเป็นรูปธรรม แต่คนส่วนใหญ่ยังไม่เชื่อว่าเป็นจริง บทบาทของงานวิจัยมาวิเคราะห์วิจัยเป็นระบบจึงเป็นการยืนยันของจริงให้คนเชื่อได้ โดยเฉพาะคนที่มิบทบาททางวิชาการและนโยบาย คนจะเชื่อมากกว่าชาวบ้านพูดหรือจากรูปธรรมของจริง

สอง คื่องานนี้เป็นงานของสภาที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทำให้ สภาที่ปรึกษาเป็นหน่วยงานอิสระ ซึ่งเป็นทางการ มีหน้าที่หลักในการให้คำปรึกษากับรัฐบาลโดยตรง นี่อาจเป็นข้อมูลที่รัฐบาลต้องรับฟัง เพราะเป็นข้อมูลที่หนักแน่น เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติจริง คุณค่าของงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีอย่างน้อย สองระดับ

แต่ข้อจำกัดคือ สภาที่ปรึกษาไม่มีอำนาจ และเชื่อว่าคำปรึกษานี้รัฐบาลไม่ค่อยฟัง ข้อเสนอดีๆ รัฐบาลไม่ค่อยเอาไปทำ โอกาสจะเอางานวิจัยดีๆแบบนี้ไปทำคงมีน้อย

สาม ประโยชน์สำคัญโดยตรงคือต่อ ๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เอามาเรียนรู้ ปรับให้งานดีขึ้นอีกก็ได้ เพราะทำให้เราเห็นภาพว่างานของเราอยู่ตรงไหน และเกษตรกรที่เกี่ยวข้องก็เอาไปใช้ประโยชน์ได้ เพราะว่าไปวิจัยชุมชนตัวเอง

ส่วนดีที่มีในงานวิจัย ถ้าเอาไปทำให้ครบ ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล ข้อเสนอทางนโยบายถ้ารัฐบาลเอาไปใช้สักแค่ ๒๕ % ประเทศจะพัฒนามหาศาล

ข้อบกพร่องเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่คิดว่าสำคัญคือต้องตรวจสอบคำพิมพ์ผิด โดยเฉพาะชื่อขององค์กรที่เกี่ยวข้อง เพราะนี่เป็นเอกสารทางการ

อีกประเด็นที่อยากพูดคือ งานวิจัยจะแสดงผลสำเร็จของทุกกรณี จึงถูกเลือกเป็นกรณีศึกษา ดังนั้นการนำเสนอความสำเร็จของแต่ละกรณีศึกษาน่าจะถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การขยายผล ว่าถ้าอยากสำเร็จแบบนี้ควรจะมีการทำแบบนี้ ๑-๒-๓ เช่น โรงเรียนชาวนา ทำยังไงจึงเปลี่ยนกระบวนทัศน์ได้

ยกตัวอย่างโรงเรียนชาวนา เราจัดหลักสูตรเรื่องแมลง เป็นขั้นประถม เรื่องการเลิกปุ๋ยเคมีและหันมาปรับปรุงดิน เป็นขั้นมัธยม เรื่องจุลินทรีย์ เป็นขั้นปริญญา เปรียบเทียบกับกระทรวงเกษตรจะเห็นว่ากระทรวงเกษตร มีแต่ IPM ลดใช้ยาฆ่าแมลง แต่เลิก พันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ไม่ได้ ผมเลยจัดเป็นขั้นอนุบาล เพราะถ้าไม่เลิกสารเคมี ๑๐๐ % ไม่รอดหรอก นักเรียนชาวนาลดต้นทุนได้ ๗๐ % งานวิจัยนักเรียนชาวนาบ้านดอน ผลผลิตข้าวต่อตัน ลงทุนไม่ถึง ๒๐๐๐ บาท ได้ผลผลิตข้าว ๑๕๐ ถึง ต่อไร่ เทียบกับคนที่ทำนาเคมีได้ ๕๐ ถึงต่อไร่ ชาวนาลูกศิษย์เรามี ๒ คน คนแรก ทำนาซื้อนาได้ เป็น ๑๐๐ ไร่ และปีนี้กำไรสุทธิ ล้านเจ็ดแสน (คุณชัยพร) ข้อมูลเห็นชัดเจนขนาดนี้ คนยังไม่เปลี่ยน ทำเกษตรเคมีทำให้เราขาดทุน ราคาน้ำมันลง จาก ๔๐ บาทมาเป็น ๒๐ บาท แต่ราคาปุ๋ยเคมียังไม่ลง

วาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์มีตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ กำหนดไว้ชัดเจน แต่กลับไปดูไม่มีทางลดการใช้ ปุ๋ยเคมีเลยสักนิดเดียว รัฐบาลไม่ได้รับผิดชอบทางนโยบาย มะละกอจีเอ็มโอแย่งกันทำวิจัย แต่เรื่อง เกษตรอินทรีย์ไม่มีใครทำ เรามีการเสนอไปต่อหลายรัฐบาล ให้ทำแบบ สสส. เสนอมาตั้งแต่ รัฐบาลทักษิณ ๑. ให้มีการเก็บภาษีสารเคมี ปุ๋ยเคมีแล้วนำมาทำกองทุนส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ๒. ห้าม โฆษณาสารเคมี

สรุปข้อเสนอ

- ๑) การนำผลการศึกษาครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์คือ งานวิจัยต้องต่อ ยอดจากสิ่งที่สำเร็จให้ชัดเจน งานวิจัยจะมีผลจริงเมื่อคนที่เกี่ยวข้องเชื่อ และนำไปผลักดัน
- ๒) ควรเสนอว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้สำเร็จ และข้อจำกัดที่ทำให้ผลนโยบายเหล่านี้ไม่ขยายตัวว่า เกิดจากอะไร

นายกฤษฎา บุญชัย

เห็นด้วยกับข้อเสนอทางนโยบายที่คณะนักวิจัยเสนอ และมีประเด็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่องานวิจัย และอยากตั้งคำถามในเชิงแนวคิดการมองเรื่องวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความ หลากหลายชีวภาพ ดังนี้

๑) งานวิจัยนี้เด่นในเรื่องการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาศาสตร์ ขณะที่งานวิจัยทั่วไปจะมีแนวทางแยกกันเป็นงานวิจัยวิทยาศาสตร์ หรืองานวิจัยทางสังคมที่ไม่ค่อยมีมิติวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม เรากลับใช้จุดแข็งนี้น้อยไป

๑.๑ งานวิจัยตั้งใจจะผสมผสานการมองในมิติวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญา แต่เมื่อตั้งคำถาม กลับไม่ เห็นประเด็นที่จะทำให้เกิดการถกเถียงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ จุดที่มองเหมือนและต่าง โดยเฉพาะจุดที่มีความขัดแย้งระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ ประเด็นเหล่านี้ น่าจะสะท้อนออกมา หรือโจทย์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสนใจสถานะที่ทำให้เกิดความหลากหลาย การคัดสรร ความเสี่ยง น่าจะนำมาเป็นประเด็นเชื่อมโยงสร้างการเรียนรู้กับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านได้

๑.๒ ในเชิงมุมมองและความสัมพันธ์ นักวิทยาศาสตร์คิดถึงความหลากหลายเหมือนจะกวาดดาว บนฟ้าทั้งหมด และคิดว่ามีชุดความสัมพันธ์อย่างเดียว แต่นักธุรกิจก็มองความหลากหลายทางชีวภาพ ในทางผลผลิตที่ดีที่สุดไปทำสินค้าทำกำไรได้มาก ส่วนที่ไม่ดีตัดทิ้ง นี่คือแง่มุมที่ต่างไป ชาวบ้าน ก็มอง

อีกแบบ สำหรับชาวบ้านมองความหลากหลายบนฐานชีวิต ทั้งแง่มุมเชิงเศรษฐกิจ แง่มุมเชิงความสัมพันธ์ทางสังคม แง่มุมเหล่านี้งานวิจัยควรจะเผยให้เห็น

๑.๓ กรณีสะพานพอง รอบไร่มุนเวียนที่ลดลงจะมีปัญหา ขณะที่กรมอุทยานมองไปอีกทาง Dialogue ของงานวิจัยควรมีมากกว่านี้และนำมาวิเคราะห์ร่วมกันว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร โจทย์ในทางวิทยาศาสตร์สนใจสถานะที่ทำให้เกิดความหลากหลาย สนใจ Habitat ในงานวิจัยพูดถึง ตั้งเป็นประเด็นไว้ แต่ไม่ได้ตอบปัญหาความแตกต่างนี้

๒) ในทางสังคม ยังใช้มิติทางสังคมน้อย แม้แต่เรื่องชุมชนก็พูดถึงถึงชุมชนที่ขาดบริบททางสังคม อีกจำนวนมาก ที่ไม่อยู่ในเงื่อนไขการศึกษาเหล่านี้ ซึ่งข้อเท็จจริงอาจไม่ติดกรอบชุมชน ประเทศ โจทย์ของนักสังคมศาสตร์ขณะนี้จะมีมิติเครือข่ายทางสังคม ซึ่งอาจไม่ได้มีความเป็นเอกภาพเหมือนกันหมด คนทำเกษตรยั่งยืน เกษตรก้าวหน้า มีความสัมพันธ์แตกต่างกับฐานทรัพยากรชีวภาพที่แตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้จะมาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปรับการใช้ฐานทรัพยากรชีวภาพอย่างไร

2.1 การมองประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มักมองเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนที่ตายตัว ตกผลึกแล้ว แต่สังคมศาสตร์มองเรื่องกระบวนการแก้ไขปัญหามีการปรับ ผสมผสานความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในสถานการณ์แก้ไขปัญหาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น งานวิจัย พูดถึงภูมิปัญญาที่เป็นแบบแผน แต่ไม่เห็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหามานานในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทดสอบชุมชนในการสร้างความรู้ ภูมิปัญญา ยุทธวิธีในการเผชิญปัญหา จะทำให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์กับความหลากหลายทางชีวภาพแตกต่างกันไป

๒.๒ ประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่าภาษาพื้นเมืองกำลังลดลงเช่นเดียวกับความหลากหลายชีวภาพ ซึ่งโยงกับความรู้ ความหมายที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความหลากหลายชีวภาพ

๓) ประเด็นต่อมานำมาสู่เรื่องข้อเสนอแนะวิเคราะห์นโยบาย เห็นปัญหาว่าเราพยายามดูปัญหาหลายแบบ แต่ขาดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และศักยภาพที่ชัดเจน ประเด็นปัญหาบางอย่างไม่ถูกนำเสนอมาเท่าที่ควร เช่น การขาดกระบวนการแลกเปลี่ยนเชิงความรู้และทรัพยากรชีวภาพที่กว้าง ข้ามเขตแดนหมู่บ้าน ข้ามเขตแดนระบบนิเวศ ข้ามประเทศ หน่วยวิเคราะห์ที่จับเป็นปัญหา

สุดท้าย งานวิจัยควรจะสะท้อนกลับถึงปัญหา และข้อเสนอแนะเพื่อให้พื้นที่ศึกษาสามารถยกระดับและพัฒนาการจัดการทรัพยากรชีวภาพมากขึ้น ไม่เพียงข้อเสนอต่อรัฐ แต่ควรมีข้อเสนอต่อชุมชนที่ศึกษาด้วย เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองใหม่

นอกจากนี้ โดอะลอกความรู้วิทยาศาสตร์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ไม่จำเป็นต้องออกมาเป็น Consensus ก็ได้

บทสรุป :

๑) สรุปข้อคิดเห็นสำคัญเรื่องมิติวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเดินคู่กันไปได้อย่างไร รวมทั้งประเด็นการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒) มีประเด็นเรื่องการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายความหลากหลาย ๕ กรณี น่าจะสร้างกลไกเครือข่ายเกี่ยวพันกัน เป็นกำลังการต่อรองผู้กำหนดนโยบายว่าเราจะเป็นพื้นที่ตัวอย่างที่จะร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายสู่วาระแห่งชาติ และเสริมการเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่มีจุดแข็งจุดอ่อนระหว่างชุมชน อย่างไร

ที่ประชุมให้ความเห็นเพิ่มเติม :

๑) ประเด็นปัจจัยภาวะคุกคาม ทั้งในเชิงจัดการ กายภาพ ความไร้ศรัทธา Political View ต่อการสนับสนุนการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เรามีทรัพยากรเพียงพอ แต่กลับมีศรัทธาที่จะสร้างเงื่อนไขอย่างไรจะสร้าง Political view ให้เกิดขึ้น เพียงพอต่อการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้หรือไม่

๒) มาโนชญ์ ปราमानนท์ แลกเปลี่ยนประเด็นพึ่งตนเอง เรื่องอาหาร เรื่องข้าว ผักพื้นบ้านซึ่งมีความหลากหลายชีวภาพ ภูมิปัญญา ผักพื้นบ้านเป็นสมุนไพรส่งเสริมสุขภาพ ในเรื่องยาและสมุนไพร อยากให้มุ่งไปที่สาธารณสุขมูลฐานที่ชาวบ้านสามารถจัดการพึ่งตนเอง

๓) ผู้แทนคณะเภสัช มหิดล : ประเด็นภูมิสมุนไพรสมุนไพรมีการใช้ แต่นักวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะหมอไม่เชื่อ เราเชื่อแนวคิดทางตะวันตกมาเยอะ ทำอย่างไรจะทำให้วิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาเพื่อให้สมุนไพรเป็นที่ยอมรับ และแพทย์สั่งจ่ายยา กรณีภัยภูเบศร น่าจะชี้ให้เห็นภาพใหญ่ว่าการพัฒนาสมุนไพรให้สำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบ 5 G จึงสำเร็จอย่างนี้ได้ กรอบการพัฒนาการใช้ประโยชน์สมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ ก็จะมีความยั่งยืน กรณีตลาด กุดชุมมีตำรับยาแก้ปวดเมื่อย ก็คิดว่าน่าจะมีตำรับยาเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จึงมีการวิจัยว่าฤทธิ์ยาผลจริงหรือไม่และมีพิษหรือไม่ และเขียนหนังสือเรื่องคุณภาพยาไทย ว่าคุณภาพยาดี และวัตถุดิบจะดี จึงจะมีฤทธิ์ด้านการอักเสบ ตรงนี้สำคัญที่จะเอาวิทยาศาสตร์เข้ามาจับต้อง

๔) ภญ.สุภาพร ปิติพร : หนึ่ง งานวิจัยนี้จะเผยแพร่ฉบับสมบูรณ์ สอง คุณวิวัฒน์ พูดถึงว่าเรามีนโยบาย แต่กลไกการผลักดันที่เป็นจริง political view ที่ชัดเจน จะเป็นแค่เศษกระดาษหรือเปล่า การวิจัยหลายเรื่องให้ความสำคัญกับเมทาโดมากกว่าการเอาไปใช้ งานสมุนไพรตอนนี้ขาดงานวิจัยสนับสนุนที่จะเอาไปใช้ (Research backup) เรามีสมุนไพรอยู่ในเภสัชตำรับที่ยอมรับอยู่ 700 กว่าตัว แต่การที่เราขาดการผลักดันนโยบายให้เป็นจริง ยาในแต่ละโรคตอนนี้นำเข้าจากต่างประเทศ ยาสมุนไพรก็นำเข้าจากต่างประเทศ เราไม่มีงานวิจัยครบวงจรเพื่อผลักดันเข้าบัญชียา สิ่งที่จะต้องเกิดคือการตั้งเป้าหมาย ว่าเรามีปัญหาอะไรเรื่องยา และมีเป้าหมายเช่น ว่าอีก 5 ปี จะมียาเบาหวานสมุนไพร ต้องมีการเตรียม

งานวิจัยในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ และวิจัยเพื่อเปิดสู่สาธารณะ นอกจากนี้ ต้องวาง Political View ต้องวาง PV ให้ชัดเจนแต่ละเรื่อง และมีกลไกผลักดันจริง

๕) นายกสมาคมแพทย์แผนไทย :

นอกจากการให้สิทธิชุมชน ต้องคิดถึงสิทธิบุคคลที่เป็นต้นตระกูลตำรับยาด้วย ประเทศไทยเราเจริญมาในเรื่องภูมิปัญญา เราไม่เคยยกย่องเขาเหมือนคนที่จบปริญญาเอก เขามีภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยก็เหมือนโรงเรียนชาวนา ไม่ต้องเอากระดาษมาวัด ให้เอาผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นตัววัด

ยาไทยไม่ใช่ต้องเป็นเภสัชกรปริญญาที่รับรองแล้วถึงจะถูกต้อง อยากให้มองสองด้าน ให้คิดแบบสังคมปิด เพราะคิดแบบสังคมเปิดไม่ได้ผล ตัวอย่างกระทรวงสาธารณสุขมีคำสั่งว่าให้ลดยาต่างประเทศให้ใช้ยาแผนไทย ๓ % แต่เป็นไปได้เพียง ๐.๘ % เพราะแพทย์ไม่ได้เรียนรู้เรื่องสมุนไพร และการบริหารจัดการโรงพยาบาลยังอยู่ในการตัดสินใจเฉพาะโดยของนายแพทย์

งานวิจัยต้องเขียนให้ครอบคลุม Prevention System จนถึง Treatment Programme ให้เพิ่มแนวคิดแบบสังคมปิด ทำของเราให้เข้มแข็งก่อน ประชาสัมพันธ์ให้คนในชาติยอมรับ ส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ทำให้คนไทยยอมรับและใช้ได้ก่อน แล้วค่อยให้ต่างชาติมาใช้ ไม่ใช่เดินทางตามกรอบต่างชาติ อย่างนั้นเราถึงเติบโตไม่ได้สักที

๖) อ.ไกรลพ เสนอนักวิจัยว่า ภาพรวมมีการศึกษาความหลากหลายชีวภาพไว้มากและต่อเนื่อง ทำไมยังมีปัญหาอยู่ อ.สุรวิษ ได้พูดถึงปัญหาการขาดฐานข้อมูล ทำให้งานไม่สำเร็จ เราควรวิเคราะห์ว่าทำไมไม่สำเร็จ การทำฐานข้อมูลจึงไม่สำเร็จ ทำไมรวมกันไม่ได้ หรือขาดข้อมูล เสนอให้กลับไปดูข้อมูลทุติยภูมิอีกครั้ง

๗) อาจารย์สมศักดิ์ สุขวงศ์ : อยากจะฝากไว้ว่า วิธีที่ดีที่สุดคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายพื้นฟูวัฒนธรรมไทย อย่าไปผูกอิงกับต่างชาติมาก อย่าหวัง political view มาก สร้างความเป็นวัฒนธรรมของไทย อยู่อย่างไทย สู้กันอย่างนี้ สู้แบบเรานี้แหละ

๘) เดชา ศิริภัทร : ถ้าเรามีภูมิปัญญาเดิมอยู่ เราต้องโยงให้ได้ ถ้าเราไม่รู้จักอดีต ปัจจุบันไม่รู้จักอนาคตก็ไปไม่ได้ ของดั้งเดิมมักจะหายไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นความหลากหลายชีวภาพมีเยอะมาก ต้องเอาตรงนั้นเป็นพื้น เป็นราก ศึกษาอดีต เข้าใจปัจจุบัน อนาคตถึงจะดี อดีตมีเยอะ ชาวบ้านมีความรู้ด้านนี้อยู่เยอะ ผมเอาเรื่องนี้ มาต่อกับกลุ่ม newage คุณโคโรธี จากแคนาดา ความเชื่อเรื่องแม่โพสพดังมากกับขบวนการใหม่ ชื่อ New Age พิสูจน์ว่าแม่โพสพมีจริง ให้ข้อมูลที่เราไม่เคยรู้ ให้รู้ว่าแม่โพสพ มีจริง เทคนิคหลายเทคนิค เราไม่มีทางคิดได้เอง ที่เราทำ มาจากแม่โพสพโดยตรง ต้องเปิดใจ ไม่ใช่การเชื่อไสยศาสตร์มกมาย เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ เอามาใช้ใหม่ในรูปแบบใหม่ได้